

**ГРОМАДСЬКА
РАДА ПРИ
МЗС УКРАЇНИ**

Razumkov
centre

**Hanns
Seidel
Stiftung**

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ, ПРІОРИТЕТИ

Думки і позиції експертів

Листопад 2024

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ, ПРІОРИТЕТИ

(Думки і позиції експертів)

Окреслюючи події та тенденції 2024 р., можна віднести до активу української зовнішньої політики ряд успішних заходів, активне просування національних інтересів на світових майданчиках, зміцнення співробітництва з країнами-партнерами в різних регіонах світу. При цьому слід мати на увазі, що національна дипломатія вимушена діяти в умовах широкомасштабної російської інтервенції, фокусуючи свої зусилля на акумуляції зовнішньої воєнної, фінансово-економічної допомоги для забезпечення опору державі-агресору. При цьому слід згадати про численні виклики і загрози, несприятливі тенденції та явища регіонального і глобального характеру. Якими є особливості, тенденції та проблеми зовнішньополітичної діяльності офіційного Києва?

Центр Разумкова і Громадська Рада при МЗС України за підтримки Фонду Ганса Зайделя провели в листопаді 2024 р. чергове експертне опитування, присвячене проблемам зовнішньої політики України¹. Це дослідження було сфокусоване на здобутках і проблемах національної дипломатії у 2024 р., пріоритетах і завданнях, що стоять на порядку денному зовнішньої політики країни.

Під час опитування представники експертної спільноти оцінювали значення для України останніх зовнішньополітичних подій. Фахівці також характеризували стан і особливості зовнішньої політики України в умовах війни, зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на ефективність дій влади на світовій арені.

Своєю чергою, респонденти оцінювали важливість і значення для країни окремих зовнішньополітичних заходів та ініціатив офіційного Києва. Цікавими є думки фахівців щодо пріоритетних завдань української дипломатії.

Загалом результати експертного опитування дають підстави для наступних узагальнень і висновків.

СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Національна дипломатія діє під впливом і на фоні динамічних зовнішніх подій, різноспрямованих процесів глобального та регіонального рівнів, що містять як шанси, так і виклики для України. Ідеться про конфронтацію держав – світових гравців, поглиблення небезпечної поляризації світової спільноти, конфлікти в різних регіонах світу, девальвацію глобальних і регіональних структур безпеки тощо. Очевидно, що зовнішня

політика має адаптуватися до нових геополітичних реалій і кризових явищ, враховувати позиції й інтереси країн-союзників.

Цікавим є те, як оцінюють зовнішню політику української влади представники експертної спільноти. Отже, більшість (65%) респондентів характеризують дії Києва на світовій арені позитивно та скоріше позитивно. Водночас критично налаштовані 26% опитаних. При цьому 8% вагалися з відповіддю. Але, з іншого боку, очевидно, що ефективність і якість дій української сторони на світовій арені слід оцінювати у динаміці,

¹ Експертне опитування проведене з 11 по 15 листопада 2024 р. в рамках проекту «Експертно-аналітична підтримка діяльності МЗС України в контексті розвитку публічної дипломатії і зміцнення діалогу влади і суспільства», який здійснюється за підтримки Представництва Фонду Ганса Зайделя. Було опитано 69 експертів у різних областях України та м. Києві – народні депутати, представники міністерств, регіональних органів влади, державних і неурядових дослідницьких структур, викладачі вищих закладів освіти, незалежні експерти, науковці.

зокрема в контексті змін під час війни. Отже, помітними є якісні відмінності «довоєнної» і «воєнної» дипломатії².

Війна прискорила еволюцію зовнішньої політики, вплинула на її цілі та завдання, вдосконалила зміст, характер та інструментарій української дипломатії. Ці трансформаційні процеси набули нової якості та масштабу під час широкомасштабної російської інтервенції. У цьому контексті слід виокремити наступні важливі чинники.

Перше. Зросла активність й ініціативність зовнішньої політики. Українська дипломатія поступово набула наступального, превентивного характеру. В умовах війни підвищилася швидкість зовнішніх процесів і подій, що змушують до оперативної реакції. Офіційний Київ запровадив ряд важливих міжнародних акцій і заходів, які підтримала світова спільнота.

Друге. Безпрецедентною в історії української дипломатії є інтенсивність і рівень міжнародних контактів. Поступово сформувалася нова політико-дипломатична ситуація, коли контакти вищого рівня з керівництвом провідних країн і авторитетних міжнародних структур стали повсякденною практикою.

Третє. Запроваджені нові інструменти публічної дипломатії. Ефективною новацією стали прямі публічні звернення української влади на вищому і високому рівнях до громадськості країн різних регіонів світу. Важливою є адресність таких виступів перед різними іноземними аудиторіями. Цей інструмент українська дипломатія використовувала дуже активно.

Четверте. Київ розпочав активно розширювати та зміцнювати політико-дипломатичну присутність у «проблемних» для України регіонах світу. З 2022 р. МЗС почало розробку і запровадження нових Африканської, Латиноамериканської та Азійської стратегій.

Загалом, є підстави стверджувати, що під час широкомасштабної російської агресії

українська дипломатія продемонструвала ініціативність, новаційні підходи, активне просування національних інтересів. Стратегічно важливими здобутками стали: відкриття переговорів про вступ України до ЄС; укладання з країнами-союзниками угод про довгострокове співробітництво у сфері безпеки тощо (про це мова нижче). Водночас втягування у тривале та виснажливе протистояння з країною-агресором накопичує «політико-економічну втому» від війни в Україні, змінює геополітичний ландшафт, загострює старі та спричиняє нові загрози. Очевидно, що ці та інші причини обумовили неоднозначні експертні оцінки окремих рис зовнішньої політики країни.

Отже, характеризуючи українську зовнішню політику, більшість (51%) експертів вважають, що вона є тією чи іншою мірою послідовною, виваженою. Водночас 46% висловлюють сумніви стосовно цього. Своєю чергою, також 51% опитаних вважають, що діяльність влади на світовій арені є ефективною, але значна частина опитаних з цим не згодні (слід зазначити, що загальна оцінка ефективності деталізується за окремими напрямками у наступному питанні). Неоднозначними є позиції респондентів стосовно того, чи є українська зовнішня політика зрозумілою для країн-партнерів. 48% кажуть, що «так», але 45% тією чи іншою мірою з цим не погоджуються.

Оцінюючи інші риси зовнішньої політики, фахівці переважно висловлюють критичне ставлення стосовно того, що дії влади на світовій арені є зрозумілими для суспільства, прозорими, відкритими і мають чітку стратегію дій.

Як інтерпретувати такі позиції експертів? Критичні оцінки можна пояснити, з одного боку, багатьма проблемними факторами воєнного часу і складними внутрішніми і зовнішніми тенденціями, що обмежують ефективність політико-дипломатичної діяльності. А з іншого – суспільним запитом на більшу успішність зовнішньої політики з огляду на тривалу війну на виснаження, яка збільшує вимоги до влади.

² Більш детально див.: Зовнішня політика України в умовах війни: особливості та пріоритети. Аналітична доповідь (травень 2023 р.). Центр Разумкова. с. 9-14, <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/15/2023-MATRA-I-KVARTAL-6.pdf>.

Цікавими є оцінки експертів ефективності зовнішньої політики за окремими напрямками. Фахівці загалом позитивно охарактеризували діяльність української сторони стосовно забезпечення зовнішньої підтримки для опору російській агресії – 3,6 бали³. Слід зазначити, що активна воєнна дипломатія Києва сконцентрована на пріоритеті № 1 – акумуляції зовнішньої воєнної, фінансово-економічної допомоги. Водночас слід зазначити, що проблемними чинниками були і залишаються: дозовані і повільні поставки озброєння для ЗСУ; тривала заборона використання наданої далекобійної зброї по території країни-агресора (нині ситуація дещо змінюється на краще); відмова від допомоги у знищенні російських ракет і дронів на заході України; блокування Угорщиною воєнно-фінансової підтримки Києву в рамках Європейського Фонду миру; невирішеність питання щодо конфіскації російських заморожених активів. Це можна пояснити рядом причин – острахом країн-союзників щодо втягнення у конфлікт з непередбачуваною агресивною ядерною імперією, безпідставними ілюзіями щодо можливості «заспокоєння» країни-агресора, втому від тривалої війни тощо.

Також в цілому позитивно оцінюють фахівці ефективність інтеграції України до ЄС – 3,5 бали. За останні роки українська сторона здійснила ряд важливих кроків на європейському напрямі, серед яких адаптація національного законодавства до європейських норм; розвиток секторального партнерства з ЄС, ефективне виконання пакету рекомендацій Єврокомісії. У червні 2024 р. відбулось офіційне відкриття переговорів про вступ України до ЄС. Нині триває скринінг чинного законодавства в рамках переговорних кластерів, готуються дорожні карти з реформи державного управління і верховенства права. Реальними є перспективи започаткування практичних переговорів про вступ України до ЄС на початку 2025 р.

Просування українських ініціатив на міжнародних майданчиках оцінюється у 3,3 бали. У цьому плані слід нагадати, що під час широкомасштабної агресії Україна виступила з рядом важливих політико-дипломатичних ініціатив, які набули широкого міжнародного резонансу і увійшли до світового порядку денного. Зокрема, ідеться про організацію і проведення масштабного

інавгураційного Саміту миру на основі української Формули миру, просування комплексного Плану перемоги, підготовку і укладення з країнами-партнерами довгострокових угод про співробітництво у сфері безпеки. Своєю чергою, завдяки зусиллям Києва було створено міжнародний альянс з повернення українських дітей, запроваджена гуманітарна «зернова ініціатива», традиційним міжнародним заходом став форум «Кримська платформа». Також створена міжнародна група з розслідування екологічних злочинів росії на території України, нещодавно в Києві відбувся Міжнародний форум оборонних індустрій-2024.

Експерти виставили оцінку у 3,3 бали зміцненню відносин з країнами світу і міжнародними організаціями. Вище згадувалося про активізацію контактів з країнами-партнерами і намагання України зміцнити політико-дипломатичну присутність у різних регіонах світу. Але при цьому слід зазначити, що ефективність дій Києва на цьому важливому напрямі обмежується рядом несприятливих факторів. Зокрема, з одного боку, ідеться про обмеженість фінансового, кадрового потенціалу України для просування власних інтересів на світовій арені. А з іншого – про масштабну зовнішню експансію «руського миру», що здійснюється країною-агресором. При цьому слід мати на увазі зростаючу ескалацію глобального протистояння між колективним Заходом і альянсом авторитарних країн (Китай-рф-Іран-КНДР). У центрі цього протистояння – країни Глобального Півдня, держави в інших регіонах світу.

Експертні оцінки продуктивності дій України на інших зовнішніх напрямках виглядають наступним чином: розширення кола країн-союзників, що підтримують Україну у протистоянні російській агресії (3,2 бали); покращення міжнародного іміджу України, її авторитету у світі (3,2 бали); поширення у світі об'єктивної інформації про війну в Україні (3,1 бали). Такі оцінки можна пояснити як внутрішніми чинниками, у т. ч. згаданими вище ресурсними проблемами, так і комплексом несприятливих зовнішніх факторів і тенденцій глобального і регіонального рівня.

Окремо слід відзначити євроатлантичний напрям зовнішньої політики (оцінка – 2,9 бали). Центральним пунктом ініційова-

³ Рівень ефективності політики оцінювався за п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що політика зовсім не ефективна, «5» – дуже ефективна.

ного Києвом Плану перемоги є надання Україні запрошення до вступу до НАТО. Це означало би скоріше політичний сигнал, ніж швидке входження до складу Альянсу. Але в НАТО на цей час відсутній консенсус з цього питання, принаймні, США, Німеччина, Угорщина та Словаччина утримуються від цього кроку. Під час широкомасштабної агресії ключовою тезою керівництва НАТО було «недопущення розповсюдження війни за межі України». Відтак мова скоріше йде не про слабкість євроатлантичної політики України, а про брак рішучості лідерів країн Альянсу.

УКРАЇНЬСКА ДИПЛОМАТІЯ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Говорячи про особливості української дипломатії, слід мати на увазі, що ефективність зовнішньої політики значною мірою залежить від багатьох факторів, у т. ч. від внутрішньої ситуації в країні, від тенденцій і процесів на світовій арені. Отже, які чинники зовнішнього і внутрішнього характеру найбільшою мірою впливають на ефективність дій дипломатії? Відповідаючи на це питання, експерти насамперед виокремлюють зовнішні негативні чинники.

Отже, перше місце в цьому переліку посідає неспроможність глобальних і регіональних структур безпеки зупинити російську агресію – 4,4 бали⁴. На жаль, слід констатувати, що широкомасштабна війна в Україні довела неспроможність глобальних і регіональних інституцій безпеки забезпечити подолання сучасних конфліктів на світовій арені, зокрема, адекватно відреагувати на російську агресію⁵. Діяльність головної безпекової структури – Ради Безпеки ООН – на українському напрямі заблокована країною-агресором. Росія перетворила РБ ООН на трибуну для маніпуляцій, розповсюдження фейків, відвертої брехні. ОБСЄ також перебуває у кризовому стані. Як і у випадку з РБ ООН, її діяльність із зупинення війни на континенті паралізована країною-агресором. Росія використовує членство в ОБСЄ для здійснення інформаційних диверсій, виправдання агресії, для руйнування цієї організації зсередини. Оцінюючи в цілому

ефективність системи міжнародних інституцій, слід констатувати, що в умовах широкомасштабної війни, ескалації криз в різних регіонах світу, зростаючого протистояння демократичного світу й авторитарних країн виявився недієздатним механізм консенсусу під час ухвалення важливих рішень не лише в рамках РБ ООН та ОБСЄ, а також ЄС і НАТО тощо.

На другому місці (4,3 бали) – гібридна агресія росії на світовій арені, інформаційна експансія в різних регіонах світу, дискредитація України, її зовнішньої політики. Очевидно, що агресивна зовнішня політика тоталітарної російської імперії нині є головною стратегічною загрозою для Європи і світу. Зокрема, кремль здійснює континентальну гібридну експансію, складовими якої є: виправдання російської агресії в Україні, втручання у внутрішньополітичні процеси (у т. ч. вибори); масовані кібератаки; підтримка праворадикальних рухів; шпигунська, диверсійно-підривної діяльність тощо.

Третю позицію (4,2 бали) посідає брак рішучості і політичної волі окремих країн-союзників, зокрема щодо надання воєнної допомоги Україні, її приєднання до НАТО. Така тривала нерішучість країн-союзників, коштувала Україні величезних втрат на фронті і серед цивільного населення. На жаль, й нині небажання втручатися у силовий конфлікт з росією з боку країн-союзників негативно позначається на темпах і обсягах воєнної допомоги Україні.

Наступним (4,1 бали) негативним фактором респонденти визначають посилення військово-політичної інтеграції альянсу авторитарних держав. Зокрема, XVI саміт BRICS (22-24 жовтня 2024 р.) засвідчив зміцнення і консолідацію агресивних автократій (КНР-рф-КНДР-Іран), розширення їх інтервенції в різних регіонах світу, зростання активності на світовій арені. У цьому плані слід відзначити участь КНДР у війні проти України; збройні провокації Пхеньяну на кордоні з Південною Кореєю, посилення мілітаристської риторики Пекіну, проведення воєнних навчань «Joint Sword-2024B» поблизу Тайваню; заплановане укладення угоди про

⁴ Рівень негативного впливу оцінювався за п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що впливу немає, «5» – дуже сильний вплив.

⁵ Більш детально див.: Зовнішня політика України в контексті геополітичних процесів. – Центр Разумкова, 2024 р. с. 5-7, <https://razumkov.org.ua/images/2024/02/29/2024-ПАКТ-5.pdf>.

«всеосяжне» партнерство між РФ і Іраном тощо. На фоні активізації агресивної політики авторитарного табору колективний Захід виявився загалом вразливим, послабленим внутрішніми проблемами і суперечностями.

Серед інших несприятливих факторів експерти відзначають невизначеність зовнішньої політики новообраного президента США, зокрема на українському напрямі (4 бали), і ескалацію конфліктних ситуацій в різних регіонах світу (4 бали). Про «американський фактор» ішлося вище, а говорячи про регіональні конфлікти, слід згадати насамперед про тривалу війну на Близькому Сході. Існує загроза ескалації бойових дій в регіоні внаслідок терористичних ракетних атак Ірану та ізраїльських ударів у відповідь. Ізраїль продовжує знищувати терористичну інфраструктуру Хезболли в Лівані та у Секторі Гази. Тривають бойові дії на ізраїльсько-ліванському фронті. Ця тривала війна відволікає увагу і ресурси колективного Заходу. Зокрема, на Близькому Сході розгорнуті потужні воєнно-морські контингенти США і країн ЄС.

На думку експертів, на зовнішню політику України також помітний негативний вплив справляють такі чинники: широкомасштабна агресія Росії проти України, окупація окремих територій, великі соціально-економічні, людські втрати України (3,9 бали); посилення в Європі «втоми» від війни в Україні, активізація правих сил тощо (3,9 бали); ініціювання у світовому дискурсі псевдомиротворчих планів припинення війни в Україні, що не відповідають інтересам Києва (3,7 бали).

Своєю чергою заслуговують на увагу думки і позиції фахівців стосовно деяких внутрішніх чинників, які несприятливо впливають на діяльність української дипломатії. Респонденти насамперед звертають увагу на внутрішні загальні проблеми в Україні (недостатні темпи реформ, незадовільна боротьба з корупцією тощо) – 4,1 бали⁶. Ці негативні чинники набули особливого значення в умовах війни і несприятливо позначаються не лише на продуктивності дипломатії, а й в цілому на зовнішньополітичному становищі країни, у т. ч. на європейській

інтеграції. Так само (4,1 бали) оцінюються проблеми кадрової політики у дипломатичній сфері, дефіцит професійного персоналу. В умовах війни та різкої інтенсифікації дипломатичних контактів загострилася традиційна проблема кваліфікованих кадрів для МЗС. Через дефіцит фахівців тривалий час були вакантними посади послів у ряді важливих для України держав світу. Слід нагадати, що саме через «кадровий голод» глава МЗС у березні 2023 р. вперше в історії національної дипломатії оголосив відкритий конкурсний набір послів у 20 країн в різних регіонах світу. При цьому деякі кадрові трансформації мали «неоднозначний» характер. У вересні 2024 р. було змінено главу МЗС, а згодом В. Зеленський, презентуючи внутрішній План стійкості, анонсував перезапуск дипломатичної служби.

Серед інших внутрішніх проблем респонденти відзначають: слабку координацію дій органів влади на світовій арені (3,9 бали) і надмірну централізацію функцій і повноважень у сфері зовнішньої політики (3,9 бали). Характер і специфіка дипломатичної практики офіційного Києва у воєнний час дає підстави стверджувати, що загалом процес розробки рішень, запровадження ініціатив і акцій у зовнішньополітичній сфері значною мірою зосереджений в офісі Президента. Водночас, попри домінуючі позиції президентської команди, слід відзначити важливість ролі та внеску Верховної Ради в здійснення зовнішньої політики. Очевидно, вирішальною буде роль українського парламенту у стратегічно важливому процесі адаптації національного законодавства до норм ЄС, від чого вирішальною мірою буде залежати просування України до ЄС.

Також респонденти звертають увагу на обмеженість бюджетного фінансування зовнішньополітичної діяльності (3,8 бали). Зрозуміло, що лівова частка бюджетних витрат спрямована на сферу безпеки і оборони. Водночас, бюджет вдається збалансувати за рахунок зовнішньої допомоги країн-партнерів, насамперед США і держав ЄС. Відтак, фінансування зовнішньополітичного напрямку в умовах війни має вимушено обмежений характер, що не може не позначитися на планах зміцнення дипломатичної

⁶ Рівень негативного впливу оцінювався за п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що впливу немає, «5» – дуже сильний вплив.

присутності України в різних регіонах світу. Серед інших проблемних факторів експерти відзначають: незадовільну співпрацю влади і експертної спільноти з питань зовнішньої політики (3,8 бали), обмежену і слабку діяльність у сфері публічної дипломатії, інформаційного забезпечення зовнішньої політики України (3,7 бали), а також недостатній професіоналізм і компетентність осіб, що здійснюють зовнішньополітичну діяльність (3,6 бали).

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ І НАПРЯМИ

Зовнішньополітичне становище країни містить багато складових. Окрему увагу експерти звертають на міжнародний імідж України. 80% опитаних вважають його позитивним, або скоріше позитивним. Очевидно, що такі оцінки значною мірою обумовлені тим, що попри величезні втрати і страждання, Україна мужньо і незламно протистоїть широкомасштабній агресії ядерної імперії, захищає власну державність, національну ідентичність і європейський демократичний шлях розвитку. Це викликає повагу і підтримку з боку країн світу і міжнародних інституцій. Водночас Київ намагається здійснювати на світовій арені активну політику, просувати власні інтереси, тією чи іншою мірою впливати на порядок денний світової спільноти. Загалом ідеться про позитивне сприйняття репутації країни, її медіаобразу, ключових ідей та політичних меседжів, що презентують нашу державу за кордоном.

У цьому контексті цікавими є думки експертів стосовно найбільш важливих дій і ініціатив офіційного Києва на світовій арені. Узагальнюючи позиції респондентів, слід зазначити, що, на їхню думку, значна частка зовнішніх здобутків пов'язана з просуванням на євроінтеграційному шляху.

Отже, 86% опитаних насамперед відзначають виконання пакету рекомендацій Єврокомісії та офіційне відкриття переговорного процесу про вступ України до ЄС⁷. Безумовно, це стратегічно важлива подія, яка свідчить про прогрес у просуванні до євроспільноти. 52% респондентів вказують на важливість укладення з низкою країн світу довгострокових угод про співробітництво

у сфері безпеки. На третє місце 49% експертів відносять ухвалення плану реформ для України в рамках Ukraine Facility. А на четверте (44%) – проведення сесій Україна-ЄС з офіційного скринінгу відповідності законодавства України праву ЄС. Серед інших важливих дій та ініціатив України респонденти відзначають: проведення аміту миру в Швейцарії (42%), організація у Києві Міжнародного форуму оборонних індустрій (32%), ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду (32%), презентація і просування серед країн-союзників українського Плану перемоги (28%) тощо.

Наведений перелік, з одного боку, має значною мірою ілюстративний характер, бо зовнішньополітична діяльність української сторони у 2024 р. містила багато різних заходів, ініціатив, зустрічей, акцій тощо. А з іншого – дипломатична робота має динамічний характер – запроваджуються нові заходи і проекти. Однак, слід звернути увагу на те, що у наведеному переліку насамперед відзначаються події, пов'язані з євроінтеграцією, зміцненням безпеки, забезпеченням фінансово-економічної підтримки України. Загалом це кореспондується з пріоритетами зовнішньої політики, які виокремлюють фахівці.

Які основні зовнішньополітичні завдання стоять перед Україною? На думку респондентів, українська дипломатія має насамперед забезпечити здійснення ефективного діалогу з новим президентом США, зберегти солідарність і підтримку Вашингтону. Так вважають 83% опитаних⁸. Пріоритетність цього завдання загалом не викликає сумніву з огляду на важливість американської військово-політичної, фінансової допомоги.

Водночас серед актуальних зовнішніх напрямів 78% опитаних відзначають забезпечення умов для практичного запровадження переговорного процесу про вступ до ЄС. Ідеться про відкриття на початку 2025 р. кількох переговорних кластерів, що знаменує старт фінального етапу євроінтеграції. Також важливим на думку 71% опитаних є зміцнення коаліції країн, які підтримують Україну у протистоянні російській агресії. Це завдання має стратегічне значення з огляду на поляризацію світової спільноти, згаданого вище зростання агресивності альянсу

⁷ Експертам пропонувалося обрати не більше п'яти варіантів відповіді з наведеного переліку.

⁸ Пропонувалося обрати п'ять найбільш важливих завдань з наведеного переліку.

авторитарних країн. Своєю чергою 64% опитаних переконані, що серед пріоритетів національної дипломатії – прискорення інтеграції до НАТО. Приєднання України до Північноатлантичного альянсу є одним з магістральних напрямів зовнішньої політики і його значення під час широкомасштабної війни зростає. Відбудовуючи ієрархію актуальних зовнішніх завдань, 44% опитаних звертають увагу на важливість розвитку економічної дипломатії, зокрема стимулювання залучення іноземних інвестицій, просування українських товарів на світові ринки. Серед інших важливих завдань респонденти також наголошують на: залученні зовнішніх ресурсів для відновлення України; реалізації Плану перемоги; забезпеченні притягнення росії до відповідальності за злочини проти України.

Підсумовуючи, слід зазначити, що, на думку експертів, зовнішня політика в цілому має бути сфокусована на збереженні та зміцненні партнерства з США, прискоренні європейської та євроатлантичної інтеграції, забезпеченні консолідації і солідарності країн-союзників тощо.

ДЕЯКІ ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ⁹

Результати опитування, з одного боку, віддзеркалюють деякі актуальні аспекти нинішньої зовнішньополітичної ситуації. З іншого – опитування дає уявлення щодо позицій представників експертної спільноти стосовно характеру і ефективності зовнішньої політики України під час війни, зовнішніх факторів, які несприятливо позначаються на продуктивності дій влади на світовій арені. Насамперед ідеться про неспроможність глобальних і регіональних структур безпеки зупинити російську агресію, вплив гібридної експансії росії на світовій арені, брак рішучості і політичної волі окремих країн-союзників тощо. Водночас серед внутрішніх несприятливих факторів фахівці відзначають внутрішні проблеми в Україні (недостатні темпи реформ, незадовільна боротьба з корупцією), кадрові проблеми у дипломатичній сфері, слабку координацію дій органів влади на світовій арені тощо.

Привертає увагу те, що серед найбільш важливих подій та ініціатив України за 2024 р. фахівці насамперед відзначають відкриття переговорного процесу про вступ до ЄС; укладення пакету довгострокових угод про співробітництво у сфері безпеки; ухвалення плану реформ для України в рамках програми Ukraine Facility; здійснення офіційного моніторингу відповідності законодавства України праву ЄС; проведення Саміту миру у Швейцарії тощо. Загалом, цей перелік свідчить про те, що серед важливих українських ініціатив і здобутків експерти звертають увагу на важливість і пріоритетність євроінтеграційного напряму зовнішньої політики.

Окреслюючи завдання української дипломатії, представники експертної спільноти відзначають здійснення ефективного діалогу з новим президентом США, забезпечення умов для практичного відкриття переговорного процесу про вступ до ЄС, зміцнення коаліції країн-союзників, а також прискорення інтеграції до НАТО. Зрозуміло, що цими напрямами не обмежується порядок денний української дипломатії. Слід також додати, що в експертному середовищі спостерігається загалом позитивне ставлення щодо міжнародного іміджу України.

Це експертне опитування не може охопити всі аспекти і напрями зовнішньої політики, але його результати дають підстави для деяких висновків і рекомендацій. З огляду на динаміку геополітичної ситуації, сучасні проблеми і виклики, українська дипломатія має зосередити зусилля на наступних стратегічних напрямах.

Серед пріоритетних завдань української дипломатії – забезпечення ефективного діалогу з Д. Трампом, збереження солідарності і допомоги з боку Вашингтону. Тактичним завданням є налагодження конструктивного діалогу з новою адміністрацією Білого Дому на різних рівнях, переконливе і аргументоване донесення до оточення Д. Трампа українських позицій щодо забезпечення стабільного, справедливого миру для України. Якраз період до інавгурації нового

⁹ У цьому підрозділі використовуються деякі пропозиції, вміщені в попередньому матеріалі за результатами експертного опитування (жовтень 2024 р.), які залишаються актуальними.

президента, під час якого формуватиметься американська версія встановлення миру для України є важливим моментом для відповідних консультацій на різних рівнях. Ідеться про діалог на прагматичних засадах, з урахуванням психологічних якостей та інтересів лідера республіканців. При цьому, для Києва актуальним є утримання консолідованої двопартійної підтримки в Конгресі і в цілому в американському істеблішменті.

З огляду на нинішню невизначеність позицій США на українському напрямі набувають особливого значення: а) збереження і зміцнення консолідованої військово-фінансової підтримки країн-союзників в Європі і в інших регіонах світу (Японія, Австралія, Аргентина, Республіка Корея тощо); б) розширення міжнародного військово-технічного, економічного співробітництва, розвиток за допомогою коаліції союзників, зокрема в форматі групи «Рамштайн», національної оборонної промисловості; в) сприяння підвищенню технологічного рівня озброєння, що надається Україні з огляду на використання країною-агресором нових видів ракетної техніки.

На порядку денному української дипломатії — максимальне сприяння зміцненню єдності і солідарності колективного Заходу у протистоянні загрозам на різних рівнях, зокрема: російській інтервенції в Україні та гібридній експансії кремля в Європі, відцентровим процесам на теренах колективного Заходу, а також спільне протистояння військово-політичній інтеграції альянсу агресивних авторитарних режимів, що провокують нестабільність в різних регіонах світу. Останнє набуває особливої актуальності з огляду на пряме військово-втручання КНР у війну в Україні на боці агресора.

Стратегічним напрямом української дипломатії є європейська і євроатлантична інтеграція. У відносинах з ЄС очевидним пріоритетом є підготовка і забезпечення старту практичних переговорів про вступ, зокрема, відкриття кількох переговорних кластерів, зокрема кластеру № 1 «Основи процесу вступу до ЄС», кластеру № 2 «Внутрішній ринок». Очевидно, що актуальним для Києва є відкриття кластеру № 6 «Зовнішні відносини», якій містить напрями «Зовнішня політика» і «Зовнішня політика та політика безпеки і оборони».

З цією метою доцільно:

- ✓ узгодити дорожні карти з реформ верховенства права і публічної адміністрації, забезпечити ефективну імплементацію Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС;
- ✓ забезпечити чітку, координовану роботу створених переговорних груп;
- ✓ прискорити реалізацію реформ на найбільш «чутливих» для ЄС напрямках — вдосконалення діяльності антикорупційних органів, реформа національного судочинства, функціонування демократичних інститутів, забезпечення основних прав і свобод тощо. Паралельно реалізовувати імплементацію положень Угоди про асоціацію Україна-ЄС на найбільш проблемних напрямках — транспорт, фінансове співробітництво і боротьба з шахрайством, захист прав споживачів тощо;
- ✓ забезпечити інституційне та кадрове зміцнення структур відповідальних за євроінтеграцію (зокрема, Офіс Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції);
- ✓ здійснювати ширше залучення громадськості до переговорного процесу, зокрема, активізувати співробітництво державних інституцій і профільних неурядових аналітичних центрів, які займаються проблемами євроінтеграції;
- ✓ за допомогою європейських експертів сформувати дорожню карту імовірних проблем і ускладнень з боку окремих країн ЄС, їхніх вимог під час переговорного процесу. Така карта «переговорних викликів» дозволить українській стороні бути готовою до можливих проблем в ході переговорів;
- ✓ практикувати адресну і гнучку регіональну політику, яка передбачатиме мінімізацію і подолання існуючих і ймовірних проблем у відносинах насамперед з країнами Східної Європи (Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина,

Болгарія тощо), у т. ч. в ході переговорного процесу про вступ; продовжити переговорний процес щодо укладання нової угоди з Угорщиною;

- ✓ запровадити прозорість і публічність переговорного процесу, у т. ч. оприлюднення регулярних проміжних урядових звітів.

У сфері євроатлантичної інтеграції політико-дипломатичні зусилля мають зосереджуватися на наступних напрямках. *Перше.* Просування у переговорах з країнами-партнерами складових Плану перемоги, насамперед, формалізація партнерства України з НАТО.

Друге. Важливим є наповнення конкретним змістом рамкових угод про співробітництво у сфері безпеки, які Україна уклала з низкою країн-партнерів, членів Альянсу. Ідеться про розробку і реалізацію міжурядових і міжвідомчих домовленостей, контрактів, спільних програм військово-технічного співробітництва в рамках довгострокових зобов'язань держав-союзниць.

Третє. Важливим напрямом є продуктивна реалізація плану заходів з імплементації розділів адаптованої Річної національної програми на 2024 р., а також відповідних зобов'язань України з реформування оборонного сектору, що містяться в згаданих угодах про співробітництво у сфері безпеки. Зокрема, ідеться про посилення демократичного цивільного контролю над сектором безпеки, підвищення ефективності і прозорості оборонних інституцій та промисловості, вдосконалення розвитку Збройних сил тощо.

Четверте. Використання механізмів Ради Україна – НАТО для координації дій на світовій арені, з'ясування напрямів і пріоритетів внутрішніх реформ в Україні і спільного моніторингу ефективності їх реалізації.

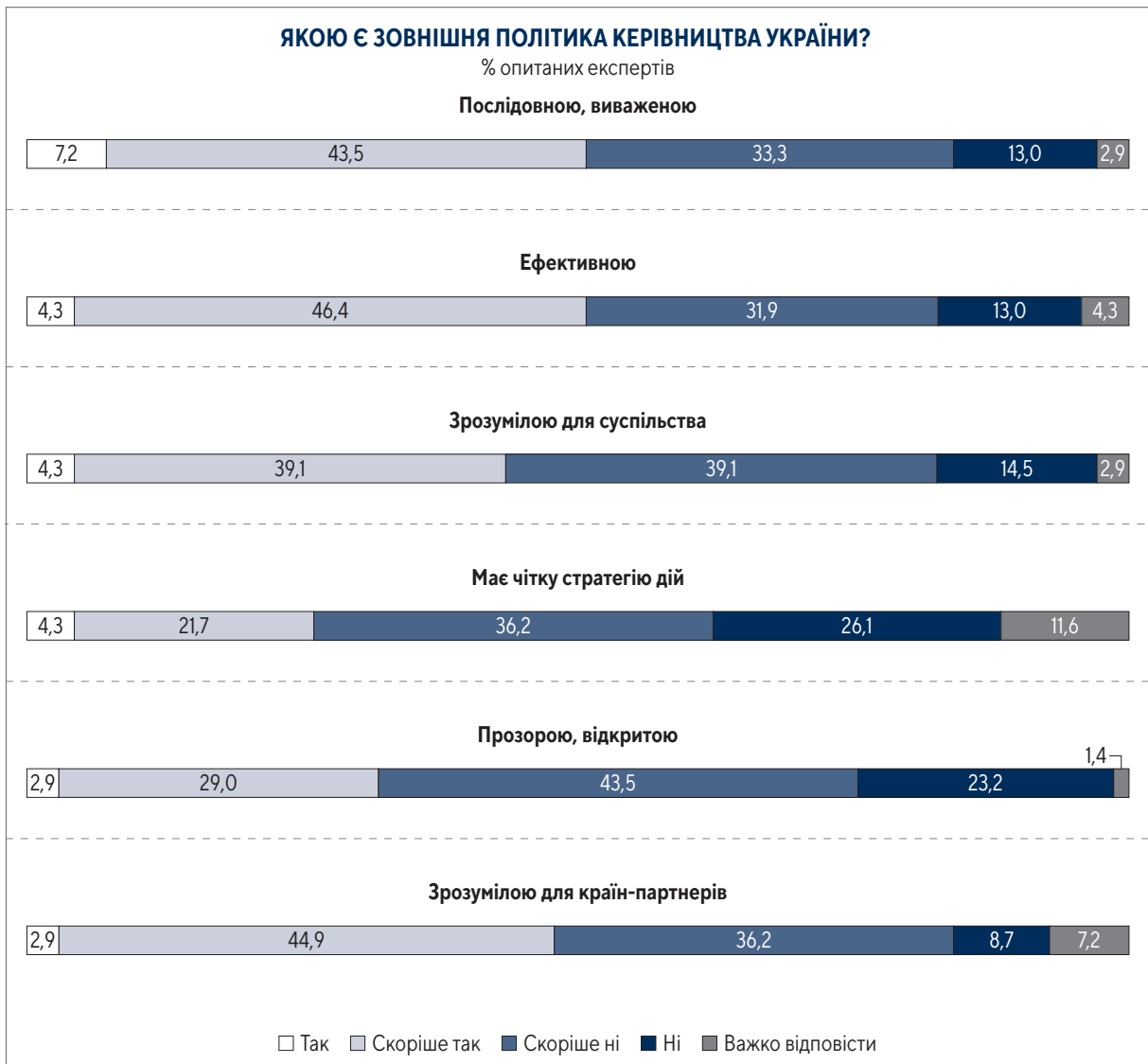
Актуальним вектором української зовнішньої політики є просування і матеріалізація ідеї проведення другого Саміту миру. Узгоджені на міжнародному рівні положення Формули миру мають бути складовими

проекту припинення війни в Україні та встановлення тривалого, справедливого миру. «Силовою складовою» загального мирного плану України є План перемоги, який офіційний Київ активно просуває на двосторонньому рівні і на міжнародних майданчиках.

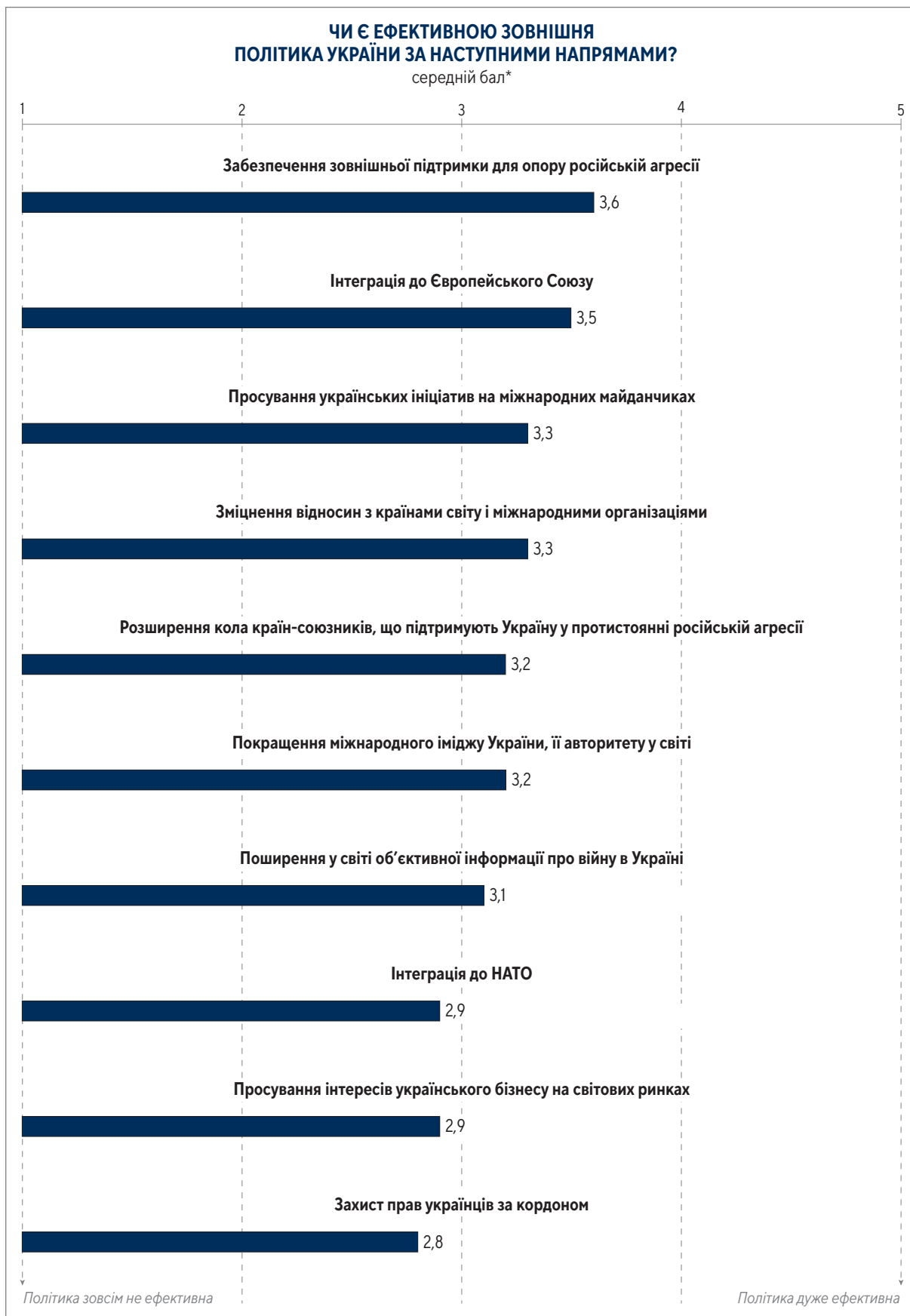
Актуальною є реалізація восьмого пункту внутрішнього Плану стійкості, з огляду на масштабність і значимість для України проблеми українських біженців насамперед на теренах ЄС. Ідеться як про організацію окремого державного органу («міністерство єдності»), який би опікувався проблемами «нової» української діаспори, так і про розробку і запровадження відповідної системної державної політики. Водночас, очевидно, слід забезпечити розробку МЗС цільової програми, яка б координувала діяльність дипломатичних представництв України та організацій діаспори, передбачала би системну роботу з українськими біженцями.

Окреслюючи зовнішню політику Києва у 2024 р., слід звернути увагу на ряд вагомих здобутків, результативних ініціатив і заходів на світовій арені, зокрема на європейському напрямі. Українська дипломатія відзначалася активними і результативними діями в рамках двосторонніх відносин і на міжнародних майданчиках. Водночас, просування національних інтересів на світовій арені ускладнювалося комплексом викликів і загроз глобального і регіонального характеру, зростанням геополітичної нестабільності і конфліктності. За цих умов набувають актуальності зміцнення солідарності і єдності держав демократичного світу, посилення політичної, воєнно-фінансової підтримки України з боку країн-союзників, забезпечення сталого партнерства із США, успішна європейська і євроатлантична інтеграція нашої країни.

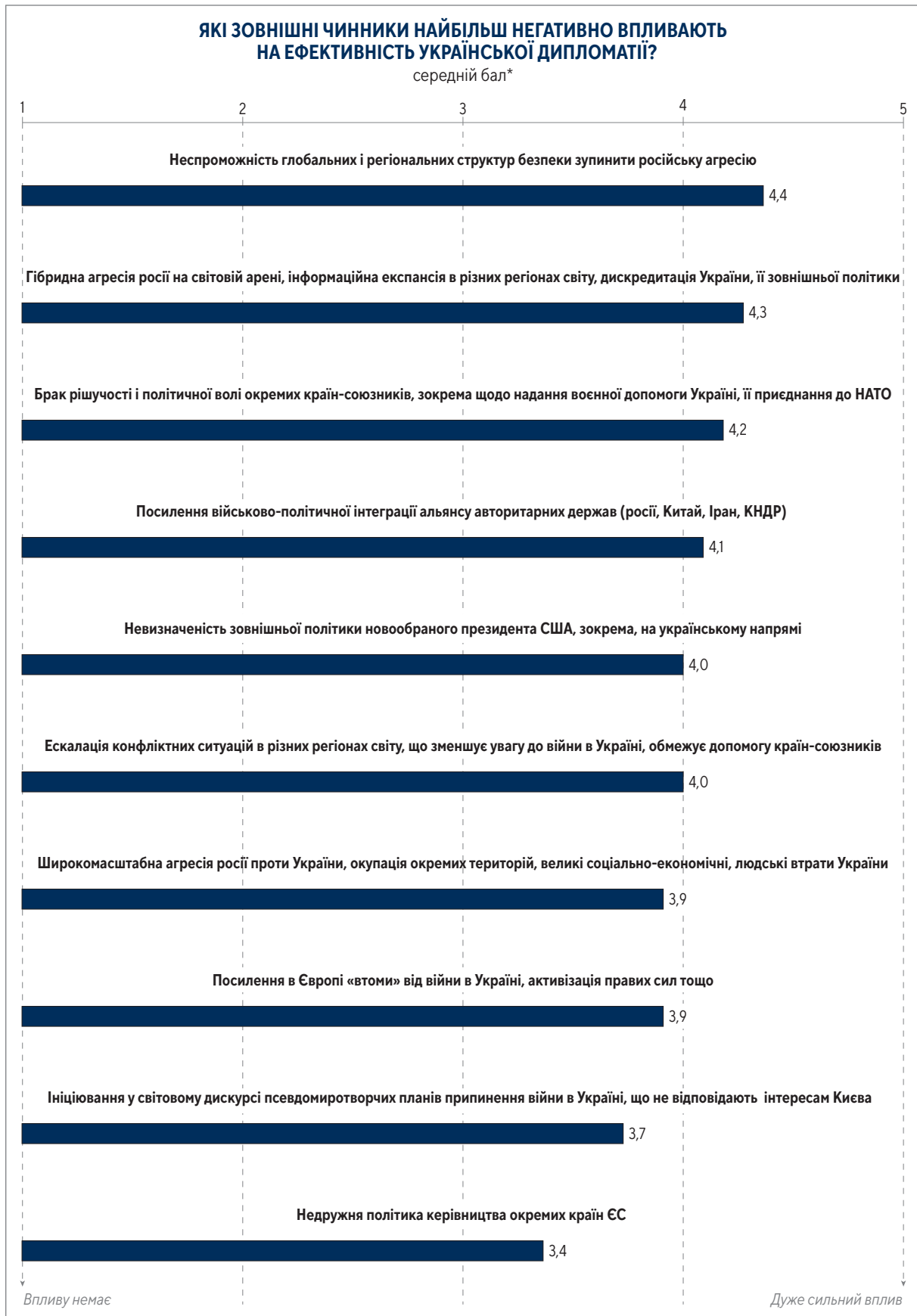
Водночас в умовах тривалої війни вирішальне значення має зміцнення єдності української нації, посилення обороноздатності держави, активне залучення потенціалу суспільства для здійснення реформ в різних сферах. Очевидно, від успішності внутрішніх перетворень буде залежати й ефективність національної дипломатії.

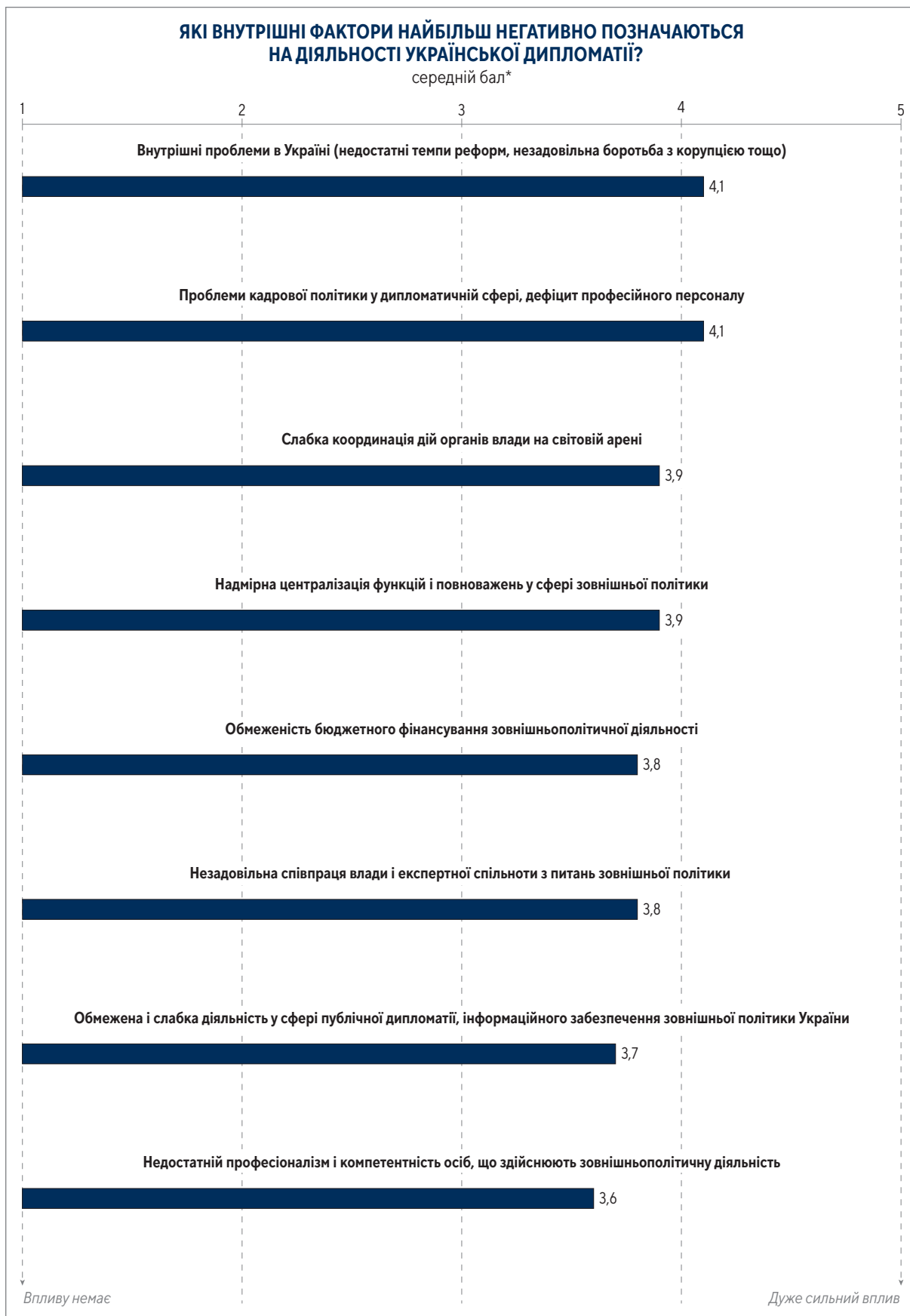
* Респондентам пропонувалося надати відповідь по кожному рядку.

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що політика зовсім не ефективна, «5» – дуже ефективна.

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що впливу немає, «5» – дуже сильний вплив.

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що впливу немає, «5» – дуже сильний вплив.

ЯКИМ Є МІЖНАРОДНИЙ ІМІДЖ УКРАЇНИ?

% опитаних експертів

ЯКІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ДІЇ І ІНІЦІАТИВИ ОФІЦІЙНОГО КИЄВА У 2024 Р. Є НАЙБІЛЬШ ВАЖЛИВИМИ ДЛЯ УКРАЇНИ?*

% опитаних експертів

Виконання пакету рекомендацій Єврокомісії та офіційне відкриття переговорного процесу про вступ України до ЄС	85,5
Укладення з низкою країн світу довгострокових угод про співробітництво у сфері безпеки	52,2
Ухвалення плану реформ для України в рамках Інструменту макрофінансової допомоги Ukraine Facility на 2024-2027 рр.	49,3
Проведення сесій Україна-ЄС з офіційного скринінгу відповідності законодавства України праву Євросоюзу	43,5
Організація і проведення на основі української Формули миру інавгураційного Саміту миру у Швейцарії	42,0
Ратифікація Верховною Радою Римського статуту Міжнародного кримінального суду	31,9
Проведення у Києві Міжнародного форуму оборонних індустрій DFNC2	31,9
Презентація і просування серед країн-союзників українського Плану перемоги	27,5
Проведення в Берліні міжнародної Конференції з відновлення України для забезпечення зовнішньої фінансово-економічної підтримки протистояння російській агресії	24,6
Організація серії міжнародних конференцій для підготовки другого Саміту миру, який орієнтовно заплановано провести наприкінці 2024 р.	13,0
Проведення в Києві IV Саміту Міжнародної Кримської платформи	10,1
Розробка і запровадження Стратегії розвитку відносин України та країн Латинської Америки і Карибського басейну	7,2
Інше	0,0
Важко відповісти	1,4

* Респондентам пропонувалося обрати не більше п'яти варіантів відповіді.

ЯКІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ Є НАЙБІЛЬШ АКТУАЛЬНИМИ?*	
% опитаних експертів	
Здійснення ефективного діалогу з новим президентом США, збереження солідарності і підтримки з боку Вашингтона	82,6
Забезпечення умов для практичного відкриття переговорного процесу про вступ до ЄС	78,3
Зміцнення коаліції країн, які підтримують Україну у протистоянні російській агресії	71,0
Прискорення інтеграції до НАТО	63,8
Розвиток економічної дипломатії, зокрема, стимулювання залучення іноземних інвестицій, просування українських товарів на світові ринки	43,5
Залучення зовнішніх ресурсів для відновлення України і проведення внутрішніх реформ	36,2
Узгодження і реалізація спільно з країнами-союзниками пріоритетів і завдань, визначених у Плані перемоги	34,8
Сприяння міжнародному засудженню і притягненню росії до відповідальності за злочини проти України	33,3
Продовження процесу укладення угод у сфері безпеки з країнами-партнерами, наповнення цих документів практичним змістом	31,9
Проведення другого Саміту миру	15,9
Інше	1,4
Важко відповісти	1,4

* Респондентам пропонувалося обрати п'ять найбільш важливих завдань.